

Almanac de Interlingua

Numero 44 – Augusto 2013

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Sol victus

Un poema original in Interlingua per R. Joseph Capet

Le nubes es purpura
pro un momento,
como un pensamento de te
que es accense
per un auree sol de seta.

In ille momentos es io
un rege inter homines
in robas de crystallo
e bottas de lumine.

Ma un momento
es solmente illo;
le vento veni
e un altere parte del mundo
es vestite per le sol.

E sin te io es sol —
un nude imperator.

Le interlinguas de 1800s

Le decennios final del 19^e centennio signa le prime occasion in que linguas artificial obtene alcun successo con le publico. Le rapide ascension del Volapük suscita un discussion calorose sur le melior maniera de producer un lingua auxiliar international. Le debatto se developpa surtoto in Europa e Nordamerica. On tosto concorda que le vocabulario le plus international a disposition es essentialmente grecolatin. Le sonio a realisar se es un lingua agradabile, ric e westeuropee, cuje apprehension e uso sia equalmente facile pro un francese, anglese o germano. Le lingua universal debe esser pragmatic e servir al communication scripte e oral. Le utopia de un lingua philosophic *a priori* ja non interessa al homine moderne.

Le question le plus controversa es si iste lingua debe privilegiar le rationalitate o reproducer le aspecto natural del linguas ethnic. Multe projectos presentate non satisfac

ni un ni altere puncto de vista, assi que trovar le lingua ideal es ancora un defia, qualcunque sia le via electe.

In 1887, un committee del *American Philosophical Society* elabora un reporto que constata le crescente necessitate de un lingua in que scientistas de tote le nationes pote publicar lor studios, post que le latino e le francese ja non joca iste rolo. Le reporto establi alcun orientationes sur como debe esser iste lingua e comencia, assi, a influer sur le veniente projectos. Le radices debe prender se del sex “grande linguas europeae” in lor ordine de relevantia: anglese, francese, germano, espaniol, italiano e russo. Secundo le societate, il ha al minus mille radices commun a iste linguas, al que on potera accrescer altere milles de parolas international del commercio e del scientia. Le grammatica debe esser facile de apprender pro le populos aryan. Le orthographia es phonetic e le sonos, commun al aryanos.

Iste orientationes inspira un serie de projectos que da un idea precise de como essera le lingua universal euroamerican. In 1888, George J. Henderson propone le formation de un association international, divise in societates national e gruppos local que se reunira periodicamente e elaborara le lingua auxiliar a partir de lor intercambios. “Un lingua non es un invention, ma un convention”, scribe ille. Ille remarca que on deberea anque conquirer le sanction de un autoritate, sin le qual un projecto jammais se imponera. Henderson presenta un projecto sue, *Lingua*, postea perfectionate e renominate *Latinesce*. Del genitivo latin ille crea parolas como *mensa, domino, puero, voc, reg, ped, leon, corpor, urbi* e alteres assolutamente familiar al interlinguistas de hodie. Su verbos ha duo radices, un derivate del infinitivo e altere del supino latin: *amare-amate, regere-recte, audire-audite*. Parolas international como *theatro, opera, piano* e *cheque* es benvenite. Parallelamente, Henderson developpa *Anglo-Franca*, basate in duo linguas de controlo e con un grammatica de typo pidgin, cuje principal critica al epocha es le exclusion del germano – *Me pren le libert e to ecriv to you in Anglo-Franca* es un exemplo presentate per le proprie autor.

Iste linguas inspira Daniele Rosa, qui in 1890 presenta su *Nov Latin*. Le opusculo es publicate in le proprie lingua, tal es le confidentia del autor de que illo potera leger se sin studio previe. Rosa introduce le articulos *le, les* e *un*, e substitue le casos genitive e dative per le prepositiones *de* e *ad*. Le grado comparative se face con suffixos latin o con le adverbio *plus*, e le numerales ordinal deriva regularmente del cardinales per le suffixo *-esim*, excepto per *prim*. Le passato del verbos se face con le auxiliar *haber* o le suffixo *-ba*; le futuro e le conditional se expressa con le particulas *vol* e *vell*. Le autor scribe: *Le Nov Latin non requirer pro le sui adoption aliq congress. Omnes poter, cum les praecedent regulas, scriber statim ist lingua, etiam si ils voler, cum parv individual modificationes.*

Julius Lott estima in 10 mille le parolas international. Ille es le creator del *Mundolingue*, presentate como *un lingue international pro le cultivat nations del mund*. “Le lingua international non debe esser inventate, illo ja existe”, dice ille, secundo qui le pronunciation debe accomodar se al graphia, e non le inverso. Lott utiliza parolas latin archaic como *eque* (cavallo), perque su radice forma familias de parolas con representantes in plure linguas: il es con parolas derivate como *nasal, labial* e *oval* que on debe laborar, e non con parolas primitive e dissimile como *egg, œuf* e *Ei*. Equalmente, un parola como *manu*, presente in *manuscripto*, essera plus facilmente recognite que *hand* o *main*. Ille funda le Societate International del Lingua Universal e invita le academicos a colaborar pro le melioration del systema “provisori” que ille ha presentate. Le version hodie cognite es de 1899, novem annos post le publication initial. *Mundolingue* permette que un adjectivo va al plural quando se refere a duo substantivos simultaneemente: *le matures pom e pir* (le pomo e pira matur). Illo offere tamben le

suffixo *-issimi* pro le superlativo absolute. Su parolas grammatical sembla multo a formas usate in Interlingua: *uno, altro, omno, ipse, nihil, nemo, ancor, trop, ma, ergo, doman* ('heri' se dice *hestern*). Le infinitivo del verbos termina in *-r* (*amar, vender, audir*); le futuro se face con *-ré* (*amaré*) e le conditional con *-réi* (*amaréi*). Como in Latinesce, il ha duo radices (*scriber-script*). Le auxiliares *esser* e *har* se usa equal que in Interlingua: *mi ha essit amat*. Un differentia es que alcun parolas es prise al linguas europeas moderne, inclusive germanic: *fish, korb, ox, ball*. Ecce un excerpto: *Con grand satisfaction mi ha lect tei letter de le Mundolingue. Le possibilitá de un universal lingue pro le civilisat nationes ne esse dubitabil, nam noi ha tot elements pro un tal lingue in nostri linguas.*

In su libro *Histoire de la langue universelle*, de 1903, Louis Couturat commenta que "Rosa parte del vocabulario latin e lo intricchi con parolas international; Lott cerca primo le parolas international e quasi solo admitte parolas de origine latin. Le resultado es practicamente le mesme."

Alberto Liptay tamben crede que le lingua international debe esser "discoperte" plus tosto que inventate. Su *Langue Catholique* (1890) – cuje nomine debe interpretar se como universal, non catholic – admitte le pronunciation como /s/ del litteras C e T in le syllabas *ce, ci* e in le suffixo *-tion*. Ecce un concession que Lott non haberea facte. In compensation, Liptay conserva del projectos anterior le distinction sexual, com formas artificial como *parent, parento* e *parenta* o *caval, cavallo* e *cavala*. Le duo prepositiones le plus usual forma con le articulo definite le contractiones *al* e *del*, e quatro comparativos es irregular: *mayor, minor, melior* e *peor*.

Le *Novilatiin* (1895) continua appoiate sur le sex linguas europeas fundamental, ma su autor Ernst Beermann defende que le grammatica debe prender sempre le formas le plus simple, mesmo que iste forma solo existe in un del linguas ethnic. Le adjectivo debe allora esser invariabile, e le verbo non debe haber flexion de persona. "On creara assi un lingua romanica possibile, sorora del linguas romanica real, ma plus regular e plus simple", explica ille. Beermann es forsan le prime a definir formalmente que es un parola international: un parola commun a tres del sex linguas principal, proviste que un de illos es romanica. Si un tal parola non existe, ille admitte un que figura in solo duo linguas (p.ex. *garsoono*, que solo occorre in francese e italiano). Si assi mesmo nulle parola es trovate, le parola italianica es preferite, perque secundo le autor iste lingua es le plus proxima al latino. In *Novilatiin* le verbos se divide in solmente duo conjugationes (*-ar, -ir*), e le adverbios se forma per medio de plure suffixos semantic (*-ibi* pro loco, *-un* pro tempore, *-am* pro modo etc.). Alcin parolas in iste idioma es *biir* (birra), *kavalle* (cavallo), *gazette* (jornal), *kambie* (cambio), *paees* (pais), *canse* (chance), *klok* (campana). Reformate per le proprie autor in 1907, iste lingua perde le vocales duple e dunque passa designar se *Novilatin*.

Le diverse projectos simile origina alcun revistas specialisate in que le autores debate lor punctos de vista. Un del plus relevante es *Linguist*, publicate in Hannover per Max Wahren, que ha duodece numeros mensual inter 1896 e 1897. Le publication admitte le merito de Johann Martin Schleyer, ma constata que le Volapük es un invento defectuose e que besonia esser replanate, dunque on desira "unir tote le amicos del lingua universal in un travaglio commun." Le opinion de Beermann es que le latinitate del vocabulario non debe esser le principio, ma le consequentia de lor internationalitate: le radicales latin debe trovar se in majoritate perque illos es plus international, a causa de lor influentia e penetration in le linguas germanica e slave. Antoni Grabowski insiste sur le analyse elementari, que permette decomponer un parola in elementos invariabile, durante que Edgar von Wahl objecta que il es impossibile construir un lingua agglutinante con elementos prise a linguas flexive. Ambes concorda que il es necessari

inscriber in le dictionarios le duo radicales verbal latin, que debe esser memorisate per le parlatores. Waldemar Rosenberger critica Lott perque ille admittit tres conjugationes e suffixos derivative illogic (p.ex. *klarifikare*, *legalisare*, *agrandire*), ma Lott responde que il face nulle senso dicer *komunikiĝo* como le esperantistas quando on dispone de un parola ben cognite como *comunicasion*. Martin Bökl accresce que iste autonomia derivative es illusori, que le gente non saperea formar le parolas, e que le resultado es aberrationes como *lektor* e *tradukasion*. On accorda, al fin, que le parolas international non es regular, e le parolas regular non es international.

Le union que le *Linguist* intende realisar solo pote compler se sur le principios que va reger un lingua universal. Le elaboration mesme, il es dicer le electiones que on deberea prender, solo pote remitter se a un gruppetto de personas competente e autorisate, cuje decisiones deberea acceptar se como un sententia. “A que servi, per exemplo, attachar se con respecto superstitione al etymologia e al accentuation latin, si le lingua es facte surtoto pro illes qui non sape le latino?”, demanda Couturat.

Nove projectos non lassa de surger. In 1897 Johann Puchner presenta su *Nuove Roman*, que profita le dulce sonoritate italian, le precision del grammatica francese e le simplicitate de lo anglese. *Amigo* (amico), *albero* (arbore), *uom* (homine), *buon* (bon), *nuov* (nove), *esato* (exacte), *note* (nocte) e *teto* (tecto) son alcun parolas in iste lingua. In 1900, Kürschner publica le *Lingua Komun*, cuje studio es le melior preparation pro le futur apprentissage del anglese e del linguas romanice. Iste lingua admittit tres articulos definite (*le, la, les*) e contractiones con diverse prepositiones (*kol, nel, sul, pel*). Su desinentias verbal es particularmente simile a los de Interlingua:

Conjugation	Prime	Secunde	Tertie
Infinitivo	-ar	-er	-ir
Participio active	-ante	-ente	-iente
Participio passive	-ate	-ite	-ite
Presente	-a	-e	-e
Passato	-á	-é	-í
Futuro	-ará	-erá	-irá
Conditional	-aría	-ería	-iría
Imperativo	-e	-a	-a

Altere similitas se trova in le substantivos *amiko, libro, letra, eternitá, komunikacion, viktoria*; le adjectivos *artificial, kordial, necesarie, scientificke, favorábil*; le verbos *eser, haver, aprender, divenir, konoscer, reciver, venir, voler, skriver*; e le connectivos *e, o, ma, nam, proke* (=a fin que), *ante, pro, non*. Le derivation es de typo natural: de *homo veni human* e *humanitá*; de *kultivar* deriva *kultura*.

De certe modo, tote iste projectos tanto simile se unificara in un sol. Quando deveni director del academia del volapükistas in 1893, Waldemar Rosenberger impulsa le activitates verso le substitution del Volapük per un lingua naturalista. Per medio de litteras circular, ille interroga su collaboratores in diverse pais al longo de cinque annos e stabli con illes 126 resolutiones sur un lingua universal optime. Le principal punctos es sur le orthographia e pronunciation, sur un base lexical de 3 mille parolas international, sur le affixos derivative, le parolas grammatical e le regulas de syntaxe. De iste resolutiones nasce le *Idiom Neutral*. Le accentuation adopta un regula stablite per Edgar von Wahl plus que dece annos antea: le accento tonic cade sur le vocal precedente le ultime consonante (p.ex. *fortún, mánu, filio*); si iste vocal inexistente, le accento cade sur le prime vocal del parola (p.ex. *déo, mái*).

Idiom Neutral forma su vocabulario a partir del “regula de 4”: un radice debe apparer in al minus 4 inter 7 linguas de controlo (le sex stablite per le *American*

Philosophical Society plus le latino); exceptionnellement, 3 linguas suffice pro le adoption de un radice. On estima que iste procedura ha permisse extraher 8 mille radices international, de un lexico total de 9 mille radices. Le lingua opta per un orthographia plenmente phonetic: *obyekt* (objecto), *fosfor* (phosphoro), *selebr* (celebre), *kuadrat* (quadrato), *biliet* (billet), *nasion* (nation). Su verbos ha un sol conjugation: *am* (ama), *amav* (amava), *amero* (amara), *amerio* (amarea), *ama* (ama!), *amar* (amar), *amat* (amate), *amant* (amante), *amand* (amabile). Criticate per su schematismo excessive, le lingua recipe suggestiones de reforma. Von Wahl propone que le numeros inter 11 e 14 se forma secundo le usage romanico, ben que regularmente derivate del unitates plus simple: *unce*, *duce*, *trice*, *quatorce*. Con le cambios, le orthographia passa a respectar plus le etymologia (*celebr*, *kuadrat*, *exist*, *giurn*), e multe parolas composite es substitute per nove radices: *sitempe* deveni *nu* (ora), *istkos* deveni *ci* (isto).

Le lingua *Panroman*, postea rebaptisate *Universal*, surge al mesme tempore que le Idiom Neutral e es multo simile a illo, malgrado su developpamento independente. Su autor Heinrich Molenaar trova un solution orthographic diverse, adoptante le Z german pro ambe C e T latino: *zent* (cento), *fazer* (facere), *reziper* (reciper), *voz* (voce), *komezment* (comencio), *komunikazion* (communication), *speranz* (sperantia). Sin perder le apparentia natural, iste lingua es altemente synthetic e regular. Illo tamben ha un sol conjugation verbal: *am* (ama), *ameva* (amava), *ameró* (amara), *ameré* (amarea), *ame* (ama!), *amer* (amar), *amet* (amate), *ament* (amante). Multe suffixos ha duo o mesmo tres formas possibile: *-abl/-ibl*; *-ik/-tik*; *-iv/-tiv*; *-or/-tor*; *-azion/-zion/-sion*; *-ur/-tur*; *-tat/-itat*. Un exemplo del Universal es: *Patr nostr, qui es in ziel, ton nom ese sanktifizet, ton regn vene, ton voluntat esse fazet in ter kom in ziel*. Molenaar expecta que un europeo cultivate pote comprender Universal a prime vista, e que saper lo reducerea le effortios de apprehension del latino o de un lingua romanico qualcunque.

Giuseppe Peano, idealisator del *Latino sine Flexione* e entusiasta del linguas naturalista, considera Idiom Neutral “un vaste recolta de factos indiscutibile” e concluda que tote iste nove projectos que on ha inventate “pare dialectos de un mesme lingua”. Un breve observation del vocabulario in alcun de illos nos monstra que Peano ha ration, que al fin toto non es que materialisationes de un mesme e sol grande idea.

Interlingua	io	tu	ille,illa,illo	nos	vos	illes,illas,illos	on
Lingua	me	tu	il,la,id	nos	vos	ils	
Communia	mi	tu	el,ela,lö	nui	voi	loi,lai	
Nov Latin	me	te	il,ila	nos	vos	ils,ilas	hom
Mundolingue	mi	tu	elo,ela,ele	noi	voi	elos,elas,eles	on
Langue Catholique	eo	tu	elo,ela,el	nos	vos	elos,elas,eles	
Novilatiin	go	tu	lo,la,le	nos	vos	los,las,les	on
Nuove Roman	io	tu	il,el	noi	voi	iles,eles	
Lingua Komun	mi	tu	ilo,ila,ilu	nos	vos		om
Idiom Neutral	mi	tu,vo	il,ila,it	noi	voi	ili,ilai	on
Universal	jo	tu	lo,la,le	nos	vos	li	

Le pronomines personal in diverse interlinguas publicate inter 1888 e 1903.

Il es interessante observar que mesmo le projectos de lingua francamente artificial o schematic se ha rendite al internationalitate grecolatin. Tote le reformas propositas pro Esperanto voleva, in alcun maniera, facer lo plus romanico – Ido es multo plus comprensibile a prime vista pro illes qui sape un lingua westeuropee. Mesmo le Esperanto intoccate, que remane como le plus ben cognite lingua constructe, se ha submitte a un constante processo de “interlinguification”, incorporante plus e plus parolas grecolatin a su vocabulario in substitution al mecanismos autonome e regular

de derivation offerte per le proprie lingua. Un *stelaro* se dice hodie *konstelacio*, e *malliberejo* es minus usual que *prizon* o *karcero*. Mesmo le laudate capacitate de composition es sovente abandonate in favor de neolatinismos como *salajro* (originalmente *laborpago*), e alcun compositiones ha vermente jammais essite practicate: ben que centennio se dice *jarcento*, le septimana se ha sempre appellate *semajno*, nunquam *tagsepo*.

Un contribution gaelic a Interlingua

Lemas politic e publicitari sole expressar se concisemente per un slogan. Con iste formula breve, sovente poetic o satiric, on expecta fixar ideas e productos in le mente del publico. Le parola slogan deveniva international per medio del anglese, ma su origine es vermente gaelic. Le critos de guerra empleate per communitates celtic habitante Scotia e Irlanda se designava *sluagh-ghairm*, expression formate per le parolas ‘multitude’ e ‘crito’, respectivamente. In scotese, iste composition evolueva a *slogorne*, cuje graphia le angleses adaptava a *slogan*. Le parola appare desde 1984 in le dictionario del Real Academia Espaniol con le graphia *eslogan*. In le altere linguas de controlo, totevia, le graphia anglese se ha conservate.

Le juvene emir de Qatar



Al sinistra, le nove emir Tamim e su patre Hamad. Al dextra, le quartier diplomatic de Doha, le capital de Qatar.

In un anno quando monarchas veteran ha abdicare in favor de substitutos plus juvene – caso de Nederland e del Vaticano –, anque le emir qatari Hamad bin Khalifa Al-Thani, de 61 annos, ha transferte le throno a su quarte filio. Le emir governava desde 1995, quando ille deponeva su patre. Le 24 junio, ille reuniva familiares e consilieros in Doha e annunciava su decision de abdicar le governmento in favor del principe Tamim. Le notitia se divulgava per le emissora televisive Al-Jazeera. Secundo diplomatas e amicos, le emir considerava le idea ante plus que un anno.

On dice que le sheikh Hamad mitteva Qatar sur le mappa. Sub su controlo, le pais de 300 mille habitantes native attingeva le plus alte renta per capita del mundo, formava un fundo soveran de 200 milliardos de dollars e es hodie le major exportator de gas natural liquefacte. Con le developpamento del canal Al-Jazeera, le dominio saudi sur le notitiario regional ganiava un contrapuncto. Plus, Qatar ha jocate un rolo importante in le politica medieoriental, providente armas al rebellos combattente Muammar Gaddafi in Libya e Bashar Al-Assad in Syria. In Damasco, Hamad es accusate de conspirar con Israel e le Statos Unite, ultra supportar extremistas islamic. Qatar es recognite per un

diplomazia mediative in conflictos regional. Illo alberga un base aeree statunitense e mantene relationes cordial con Iran.

Tamim bin Hamad Al-Thani ha 33 annos e studiava in duo scholas public britannic ante su graduation in le academia militar Sandhurst. Ille es maritate con duo feminas, ha sex infantes e ha participate del conduction del negocios public de su pais. Proprietario del club Paris Saint-Germain, ille conduceva le bensuscesse campania qatari pro albergar le mundial de football in 2022. Considerate matur, disciplinate e pragmatic, ille debe continuar le politicas de su patre.

Un abdication spontanee es rar in iste parte del mundo, assi on non expecta que le precedente va inaugurar un nove tendentia inter le monarchas absolutista del Golfo Persic. Al contrario, illo pote esser prise como un mal exemplo in un terra ubi on regna usque al morte – le rege saudi, per exemplo, ha 90 annos de etate.

Le information proviste in iste notitia appare in *Qatar's emir Sheikh Hamad to hand power to son, crown prince Tamim*, publicate in le jornal britannic *Guardian* le 24 junio 2013.

Conversations e-postal

Le parolas sequente los scribeva Race Joseph Capet al inviar me le poema *Sol victus*, que vos lege al initio de iste edition:

Permitte me, in prime loco, regratiar vos de nove pro le grande dono de vostre *Almanac*, que es un tresor pro tote nostre communitate. In mi opinion, es particularmente importante que vos provide un platteforma pro le obras litterari, que es indispensabile pro promover Interlingua como un language vive. Io ha notate, totevia, que le plus grande quantitate de obras litterari es traductiones. Istos es, naturalmente, importante, ma non es un substituto pro pièces original in nostre lingua. Pro iste ration, io vos invia un poema original pro esser considerate pro le *Almanac*. Io spera que vos lo fruera.

Io es poeta e theologo cuje obras in languages diverse ha apparite in revistas como *decomp*, *The Montreal Review*, le *American Journal of Biblical Theology*, e *Sennaciulo*. Io ha anque nove poesia in Interlingua veniente in *Internovas*. Plus de mi obras pote esser trovate a rjosephcapet.com o per le sequer de @racecapet per Twitter.

Le *Almanac* regratia a Race per su collaboration, e offere spatio a celles qui desira exponer lor creationes litterari in Interlingua.

Citationes

“Le lingua international debe esser empiric per su vocabulario e philosophic (il es dicer rational) per su grammatica.”

“Il ha sex linguas europeas principal [...] e il ha tres de illos que ha un importantia preponderante (germano, anglese e francese).”

Louis Couturat (1868-1914), in su libro *Histoire de la langue universelle*, publicate in 1903.

“Un ver lingua universal non pote esser fabricate: nasce e cresce, deveni como un planta; vole esser cercate e trovate, debe esser discoperite. Assi le ver interlinguista es un investigator, un requisitor scientific, un ingenio, non un fabricator.”

Stefano Bakonyi (1892-1969), in su libro *Civilisation e lingua universal: essayo historico-cultural e linguistic*, scripte originalmente in Interlingua.